

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

з дисципліни

**“СУЧАСНІ МЕТОДИ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ”**

(для бакалаврів, спеціалістів)

Київ

ДП «Видавничий дім «Персонал»

2009

МАУП

Підготовлено доцентом кафедри загальної та практичної психології МАУП
К. Л. Мілютіною

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 6 від 21.03.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мілютіна К. Л. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Сучасні методи психологічної корекції” (для бакалаврів, спеціалістів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 29 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни “Сучасні методи психологічної корекції”, методичні вказівки щодо організації самостійної роботи, основні поняття до кожної теми, питання для самоконтролю знань, творчі завдання, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс навчальної дисципліни “Сучасні методи психологічної корекції” поєднує академічну, теоретичну психологію із практичною, дієвою, яка спрямована на надання конкретної допомоги різноманітним групам населення. Засвоєння навичок психологічної корекції необхідне психологам, які будуть безпосередньо спілкуватися з клієнтами у різних сферах практичної діяльності.

Мета і завдання вивчення курсу

Мета вивчення дисципліни:

- Забезпечити професійну компетентність у сфері психокорекційної роботи.
- Засвоїти основні теоретичні засади психологічної корекції.

Завдання вивчення курсу:

- Сформувати вміння, потрібні для організації та планування психокорекційних занять.
- Засвоїти навички психокорекційної роботи.
- Вміти застосовувати різні прийоми психологічної корекції.

Курс тісно пов'язаний майже з усіма попередніми дисциплінами, зокрема із загальною та віковою психологією, патопсихологією, основами психологічного консультування.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

“СУЧАСНІ МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Методологічні засади психологічної корекції
2	Психологічна корекція як сфера діяльності практичного психолога
3	Особливості побудови психокорекційних програм
3	Методи та методики психологічної корекції
4	Змістовий модуль II. Психологічна корекція окремих розладів
4	Психологічна корекція порушених родинних стосунків
5	Психологічна корекція дітей з порушеннями когнітивної сфери
6	Психологічна корекція емоційних розладів
7	Психологічна корекція порушень соціально-психологічної адаптації
8	Індивідуальна та групова психологічна корекція

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
“СУЧАСНІ МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ”

Змістовий модуль І. Методологічні засади психологічної корекції

Тема 1. Психологічна корекція як сфера діяльності практичного психолога

Психологічна культура. Поняття про психологічну допомогу. Специфічні ознаки психокорекції. Види психокорекції. Психокорекційна ситуація. Принцип єдності діагностики та корекції. Принцип нормативності розвитку. Принципи корекції “зверху до низу” та “знизу доверху”. Цілі та завдання психокорекційної роботи. Вимоги до психолога, який здійснює психокорекційні заходи. Основні компоненти професійної готовності.

Мета. Дати базові поняття курсу з психокорекції.

Методичні вказівки. Психокорекційна робота включає такі основні види, як індивідуальна та групова психологічна корекція, психотренінг, консультативна робота із сім'єю. Стиль та принципи психокорекційної роботи дещо відрізняються від завдань та способу проведення патопсихологічного обстеження. Якщо обстеження має на меті виявити порушення психічної діяльності, особистісних особливостей, вирішення експертних питань, то завданням психокорекції та консультування є компенсування наявних порушень у розвитку особистості, поліпшення функціонування психічних процесів, допомога у вирішенні внутрішньоособистісних конфліктів.

Словникова робота. Індивідуальна та групова психологічна корекція, психотренінг, консультативна робота із сім'єю, консультування, психотерапія.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Що входить до поняття про психологічну допомогу?
2. За яких умов виникає психокорекційна ситуація?
3. В чому полягає принцип єдності діагностики та корекції?
4. Чому необхідне дослідження уваги, сенсорної сфери та наочно-дійового мислення у дошкільнят?

5. З чого складається дослідження психічних процесів у дітей шкільного віку?
6. В чому полягає принцип нормативності розвитку?

Творчі завдання

1. Психолог працює у психіатричній лікарні. До його обов'язків входить психодіагностика розладів психічних процесів у хворих. У вільний від цього час він проводить з ними заняття, присвячені необхідності працевлаштування та самообслуговування. До якого виду практичної діяльності психолога можна зарахувати ці дії?

2. Консультативний центр надає послуги з астрології, нумерології, корекції карми. Чи можна вважати діяльність цих спеціалістів психокорекційною?

3. Психолог, працюючи з обдарованими дітьми, створює та проводить для них заняття з розвитку пам'яті. До якого виду практичної діяльності психолога можна зарахувати ці дії?

Теми рефератів

1. Психокорекційна ситуація.
2. Принцип єдності діагностики та корекції.
3. Принцип нормативності розвитку.
4. Принципи корекції “зверху до низу” та “знизу доверху”.
5. Цілі та завдання психокорекційної роботи.
6. Вимоги до психолога, який здійснює психокорекційні заходи.

Література [13; 17]

Тема 2. Особливості побудови психокорекційних програм

Моделі корекції: загальна, типова, індивідуальна. Стандартизована програма. Вільна програма. Основні вимоги до корекційних програм. Оцінка ефективності психокорекційних заходів. Ефективність з точки зору клієнта, психолога, оточення. Інтенсивність та пролонгованість психокорекційних заходів.

Мета. Сформулювати у студентів знання про принципи побудови корекційних програм.

Методичні вказівки. Метою психологічної корекції є наближення розвитку та поведінки суб'єкта до вікової норми. Тому завдання формуються, спираючись на ті особливості пошкодженого розвитку, які було виявлено під час діагностичного етапу. При формулюванні завдань треба звернути увагу як на можливості дитини та її оточення.

ня, так і на чіткі ознаки успішності корекції. Одним з найважливіших принципів коригуючої роботи є принцип *усвідомленої згоди*. Відповідальні особи, дитина та психолог мають узгодити між собою мету, завдання та особливості проведення корекційної програми. Всі учасники мають уявляти, яка інформація і кому буде повідомлена. Цей принцип дає змогу психологу не створювати коаліцій з батьками проти дитини або з дитиною проти батьків або вчителів. Принципом корекційної роботи з особами з емоційними розладами може бути **конфіденційність**: усе, що розповідає дитина психологові в ході бесіди, не може бути повідомлене педагогам і навіть батькам дитини. Винятком із цього правила можуть бути тільки ті вкрай рідкісні випадки, коли ця інформація має загрозливий для життя та здоров'я оточення характер. Наприклад, підліток повідомляє про підготовку вбивства, підпалення, втечі тощо. Якщо інформація стосується здоров'я самого підлітка (вагітність, венерична хвороба, вживання наркотиків, прагнення до самогубства), бажано переконати підлітка розповісти про те, що трапилося, батькам.

Важливим моментом є встановлення відповідного довірливо-ділового стилю спілкування з дитиною, що відрізняється від системи відносин “учитель — учень”, “дитина — батько”, “обстежуваний — психолог” більшою рівністю партнерів, більшою свободою творчого самовираження. Цьому можуть сприяти й суто технічні моменти: устаткування кабінету, робоча поза, час роботи тощо.

Корекційні програми мають відповідати віковим та психологічним особливостям дитини, спиратися на її можливості та здібності, бути узгоджена з лікарем, батьками та іншими відповідальними за дитину особами.

Словникова робота. Ситуація розвитку, конфіденційність, усвідомлена згода, терапевтична спільнота.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Якими принципами має керуватись психолог у своїй роботі?
2. З чого складається професійна компетентність психолога?
3. В чому полягає принцип створення корекційної програми “зверху до низу”?

Творчі завдання

1. Настя 3., 12 років. До психологічної консультації звернулася мати дівчинки з проханням про корекцію поведінки й характеру ди-

тини. Дівчинка зростала й розвивалася нормально, до школи пішла вчасно, вчиться на 4 і 5. Матір непокоїть те, що дівчинка недостатньо спілкується з вітчимою, часом запальна, дратівлива. Мати розлучилася з батьком дівчинки 11 років тому, з того часу мати й дочка жили вдвох. Рік тому мати вийшла заміж. Вітчиму не зловживає спиртним, намагається допомогти в хатніх справах, добре ставиться до дівчинки. Настя важко адаптується до нової сімейної ситуації. Під час психологічного обстеження виявляється нормальна працездатність. Пам'ять та увага — висока норма. Мислення логічне, послідовне, з опорою на суттєві ознаки. Самооцінка диференційована, дівчинка відзначає підвищену запальність, дратівливість протягом останнього року. Вона усвідомлює, що її ставлення до вітчима не зовсім виправдане, але коли вона чує якісь його зауваження, в неї виникає нездоланне бажання відповісти грубістю. Дівчинка хотіла б дістати психологічну допомогу для корекції цього стилю поведінки, нормалізації свого самопочуття.

1. Чи потребує дівчинка психологічної корекції?
2. Які її форми можна використати?
3. Яких рекомендацій потребують батьки?

2. У школі створено клас підвищеної педагогічної уваги. У ньому навчається 15 дітей. З них 5 із затримкою психологічного розвитку, що є наслідком педагогічної та мікросоціальної занедбаності, 6 — із порушеннями пам'яті, уваги та виснажуваністю за гіперстенічним типом, 2 — із соматичними захворюваннями та гіпостенічною виснажуваністю, 2 — із затримкою розвитку мовлення. Адміністрація школи вимагає від психолога організації психологічної корекції у цьому класі.

1. Як організувати роботу?
2. Чи є доцільними заняття з усім класом разом?
3. Допомога якого фахівця була б бажаною?

3. Ігор Ч., 15 років. Психолога викликали на консультацію в реанімаційне відділення. Ігор поступив сюди три дні тому у зв'язку з отруєнням великою дозою клофеліну.

При патопсихологічному обстеженні виявлена виражена виснажуваність за гіпостенічним типом, порушення обсягу та довільної концентрації уваги. Механічне запам'ятовування недостатнє, мислення логічне, послідовне, з опорою на істотні ознаки. Самооцінка занижена за всіма показниками. Рівень домагань низький. При описуванні картин ТАТ — проєкції переживань, пов'язаних з нерозділеним коханням, неодноразові висловлювання про самогубство персонажів як про оптимальний вихід зі скрутних становищ.

При дослідженні за ПДО – виражена лабільно-психастенічна акцентуація.

Із бесіди стало відомо, що спроба самогубства була реакцією на відмову коханої дівчини підтримувати стосунки далі. Зараз життя сприймається як безглузде й безцільне.

1. *У чому причина стану хлопця?*

2. *Які види допомоги бажані?*

4. Психолог зібрався проводити індивідуальну корекційну програму з дитиною з порушеннями уваги внаслідок органічного ураження ЦНС. Він взяв статтю з журналу “Розвиток уваги” і провів з дитиною точно ті вправи і в тій послідовності, як було надруковано.

В чому причина низької успішності дій психолога?

Теми рефератів

1. Цілі та завдання психокорекційної роботи.
2. Вимоги до психолога, який здійснює психокорекційні заходи.
3. Основні компоненти професійної готовності.
4. Особливості побудови психокорекційних програм.
5. Моделі корекції: загальна, типова, індивідуальна.
6. Корекційна програма для дошкільника з порушеннями уваги.
7. Корекційна програма для дошкільника з метою розвитку мислення.
8. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку пам'яті.
9. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку уваги.

Література [30]

Тема 3. Методи та методики психологічної корекції

Методи практичної корекції. Ігротерапія. Основні види та форми ігротерапії. Вимоги до обладнання та поведінки психолога-ігротерапевта. Арт-терапія. Казкотерапія. Психогімнастика. Частина психогімнастичного заняття. Біхевіористські методи корекції. Метод систематичної десенсибілізації. Методи, що базуються на принципі біологічного зворотного зв'язку. Жетонний метод. Холдинг. Сутність методу психодрами, форми та види психодрами. Методики психодрами.

Мета. Сприяти розвитку інструментальної компетентності психолога в галузі психологічної корекції.

Методичні вказівки. *Ігрова терапія* застосовується при роботі з дітьми молодшого віку (3–10 років), може бути використана і щодо дітей старшого віку за наявності в них затримок психічного розвитку або тяжких порушень спілкування.

Ігрова терапія допомагає при таких порушеннях: трихитиломанія (висмикування волосся), порушення спілкування, агресивна поведінка, порушення емоційного стану після стресу, труднощі в навчанні та мовному розвитку, заїкання, висока тривожність, занижена самооцінка тощо. Г. Лендрет вважає, що ігрова терапія не допомагає при аутизмі та шизофренії, але й погіршень при цьому не викликає.

Арт-терапія – це психологічна корекція за допомогою мистецтва. Застосовується насамперед для дітей та дорослих, що хворіють на емоційні розлади. Активізація творчості, здатність виразити свої почуття у витворі мистецтва допомагає як усвідомленню змісту своїх переживань, так і їх відреагуванню.

Частіше використовується зображувальна творчість: малювання, колажі, ліплення. Творчість може мати спонтанний характер з подальшим обговоренням результатів, але частіше використовуються спеціальні завдання.

Наприклад, дитині пропонується намалювати себе у майбутньому та обговорити шляхи його досягнення. **Казкотерапія.** Казка – це потужний інструмент впливу на свідомість та підсвідомість дитини. Казку може створювати дорослий, сама дитина або вона виникає завдяки їх спільним зусиллям. Казка, побудована психологом у ході корекційної програми, має відповідати структурі проблеми та містити частини, властиві для чарівної казки. **Біхевіористські методи корекції** використовуються як при емоційних, так і при когнітивних розладах. Основною мішенню впливу стає поведінка дитини. Психолог створює умови, в яких проявляється адаптивна поведінка, і систему позитивного та негативного підкріплення.

Словникова робота. Арт-терапія. Казкотерапія. Психогімнастика. Біхевіористські методи. Систематична десенсибілізація. Жетонний метод. Холдинг. Психодрама.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Коли використовується ігрова психокорекція?
2. Яке обладнання потрібне для проведення ігрової корекції?

3. В чому полягають принципи поведінкової корекції?
4. Опишіть особливості проведення психодраматичного методу.

Творчі завдання

Послухайте скарги батьків та запропонуйте оптимальні, на вашу думку, методи психологічної корекції.

1. Моя дочка Оля, двох років, не засинає до першої години ночі і не дає спати не лише нам, а й сусідам. Я намагаюся вкласти її в ліжко о десятій, але потім вона починає кричати, волати, намагатися втекти із своєї кімнати і ця боротьба триває, допоки ми всі не падаємо з ніг.

2. Моєму сину Андрію вже десять і все це згодом не минає, а тільки погіршується: вчителі викликають мене до школи через день. То він побився, то зірвав урок, то приніс до школи жабу. Сварив, навіть за ремінь хапався – нічого не допомагає.

3. Ваші хоч розмовляють, а моїй Клаві ще нема й восьми років, але як їй щось не подобається – мовчить і дивиться! Слова не витягнеш! А якщо хтось їй не до вподоби, то вона взагалі не розмовляє з цією людиною та в її присутності.

4. Насті п'ять, і іноді я її зовсім не розумію. Вона може зчинити неймовірний галас із зовсім незначного приводу – гольфи не того кольору, чай занадто гарячий, у ліфті поганий запах.

5. Я боюся, що мій син Ілля нічого не досягне в житті. Йому вже вісім, але як тільки він стикається з найменшою проблемою, то не долає її, а поводить як дівчисько. От, наприклад, вчора він робив домашнє завдання з української мови. Показав мені зошит, і я помітив там одну помилку, наказав йому виправити. Замість зробити як слід, він порвав та викинув зошита і побіг до кімнати з плачем та галасом: “Я ніколи не навчуся писати!” Щось подібне відбувається щодня!

6. Мій Мишко не крадій! Я не знаю, як йому догодити. Купила нову сорочку, а він вимагає, щоб одягнули стару. Кажу, що підемо зараз до зоопарку, а він не тільки не радіє, а й намагається уникнути прогулянки. А ремонт чи перестановка меблів взагалі виводить його з ладу на тиждень.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку емоційно-вольової регуляції.
2. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку самооцінки.

3. Корекційна програма для дошкільника з фобічними реакціями.
4. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку самостійності.
5. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку асертивності.
6. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку навичок спілкування.

Література [3; 15; 16; 32; 34]

Модуль II. Психологічна корекція окремих розладів

Тема 4. Психологічна корекція порушених родинних стосунків

Структура дисфункціональної родини. Проблеми родинних дисфункцій з погляду теорії трансактного аналізу. Психокорекція з використанням нового рішення та аналізу сімейного сценарію. Поведінкові методи сімейної психокорекції. Система парадоксальних приписів Дж. Хейлі. Теорії комунікативних порушень Вацлавика. Вправи, спрямовані на подолання комунікативних порушень. Гештальттерапія В. Сатир. Використання “скульптури” та обміну ролями. Системні моделі сімейної психологічної корекції. Варіанти групової корекції порушених сімейних стосунків.

Мета. Ознайомити студентів з принципами та прийомами сімейної психологічної корекції.

Методичні вказівки. Сімейна психокорекція має свою послідовність кроків.

Психокорекція має певну послідовність дій.

Назва етапу	Головне запитання
1	2
Визначення потреб і мотивів корекції кожного члена родини	Хто відповідатиме та співпрацюватиме з психологом у зв'язку з цією проблемою, як він її визначає і як сприймає позитивний результат?
Психодіагностика	Які розлади сімейних стосунків чи особистості лежать в основі проблеми?

1	2
Співпраця з іншими спеціалістами	До яких спеціалістів та соціальних партнерів слід звернутися по допомогу?
Збирання інформації	Що не відповідає бажанням та потребам членів родини і потребує корекції?
Розробка корекційної програми	Які дії і в якій послідовності треба здійснити?
Впровадження корекційної програми	Створення домовленості між членами родини щодо підтримки позитивних змін.
Перевірка ефективності	Що відповідає нормі і що ще потребує корекції? Які розлади психічних процесів чи особистості вдалося подолати?

Залежно від теорії, якої дотримується психолог, він створюватиме різну систему діагностики та впливу на сімейні стосунки.

Словникова робота. Функції родини. Дисфункціональність. Сімейний сценарій. Гештальт. Припис. Парадокс.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Перелічіть послідовність кроків сімейної психологічної корекції.
2. Чим відрізняється робота із спогадами від інших методів корекції?
3. Коли доречно використовувати “скульптури родини”?
4. Чому під час сімейної корекції мають бути присутні всі члени родини?
5. Опишіть послідовність кроків мозкового штурму.

Творчі завдання

1. *Які методи корекції ви хочете запропонувати у цьому випадку?*

Розглядуване подружжя мало стосунки швидше батька та дитини, а не чоловіка та жінки. Жінка грала роль важкого підлітка: допізна сиділа у клубах, вживала алкоголь та маріхуану. Чоловік намагався її виправити – чекав на неї на порозі дому, сварив, дзвонив їй щогоди-

ни. Він купував їй одяг, давав гроші на кишенькові витрати, скаржився, що вона незріла та безвідповідальна.

2. *Які методи корекції ви хочете запропонувати у цьому випадку?*

Жінці вже за тридцять, але вона почуває свою відповідальність та продовжує турбуватися про свою маму та сестру. Вони живуть разом і весь час сваряться. Вони вважають, що старша сестра має забезпечувати їх та мирити під час сварок. Коли їй це не вдається, вона почуває свою провину, починає спілкуватися з ними менше, а вони почуваються ображеними та прагнуть ще більшого емоційного зв'язку.

3. *Які методи корекції ви хочете запропонувати у цьому випадку?*

Батьки щосили підтримують враження “щасливої родини” і не спілкуються одне з одним з приводу своїх проблем. Натомість, коли в них виникає напруженість у стосунках, вони починають сварити дітей за найменшу провину. Дочка, 10 років, погано навчається у школі, а син, 6 років, має дуже розгальмовану поведінку.

4. *Які методи корекції ви хочете запропонувати у цьому випадку?*

Напруженість у сімейних стосунках концентрується навколо батька, що має зайву вагу, депресивний настрій та черговий раз втратив роботу. Протягом останніх років він часто змінював роботу і жінка утримувала всю родину. Дружина почуває себе виснаженою та перевантаженою, а син-підліток намагається більшість часу проводити з приятелями, а не вдома.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для дорослих з метою розвитку впевненості у собі.
2. Корекційна програма для дорослих з метою протистояння маніпуляції.
3. Корекційна програма для дорослих з метою тренування навичок цілеспрямованої поведінки

Література [4; 23; 29; 30]

Тема 5. Психологічна корекція дітей з порушеннями когнітивної сфери

Поняття про порушення когнітивних процесів. Методи спостереження, бесіди з батьками та тестування в дітей дошкільного віку. Встановлення контакту з батьками щодо проведення корекційних занять. Побудова корекційних занять з розвитку уваги. Розвиток пам'яті. Ко-

рекція розладів мислення. Розвиток сприймання та психомоторики. Корекційні програми, спрямовані на первинні та вторинні дефекти у розвитку дитини.

Мета. Сприяти створенню оригінальних корекційних програм для дітей.

Методичні вказівки. Для проведення занять з дітьми з порушеннями когнітивної сфери треба встановити контакт з батьками дитини (особливо якщо дитина перебуває на домашньому навчанні), лікарем та педагогами. З дітьми дошкільного віку частіше використовуються індивідуальні програми, пристосовані до специфіки порушень конкретної дитини. Психолог проводить заняття в дитини вдома та допомагає батькам, надаючи їм інструкції щодо занять з дитиною. Заняття з дитиною триває близько 45 хвилин і складається з різних вправ та завдань. Ще близько 15–20 хвилин займає спілкування з батьками, планування їх дій щодо розвитку дитини. Заняття проводяться один-два рази на тиждень, якщо батьки підтримують програму, і частіше, коли батьки не можуть займатися з дитиною. Батьки мають подбати про необхідне для занять обладнання: книги, іграшки, посібники тощо.

Словникова робота. Пам'ять, увага, мислення, довільність, рольова поведінка.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Яка система теоретичних поглядів є адекватною для корекції когнітивних розладів?
2. Чим відрізняються поведінкові та когнітивні розлади?
3. Які вправи використовуються для корекції розладів уваги?
4. Які методи корекції розладів пам'яті вам відомі?
5. Які групові методи розвитку мислення вам відомі?

Творчі завдання

1. *Розробіть план корекції для розглянутого випадку.*

Вова Т., 8 років. До психолога звернулася мама хлопчика з проханням показати розвиваючі ігри та попрацювати з дитиною, бо вона не засвоює шкільної програми. Мама пояснює неуспішність дитини відсутністю індивідуального підходу з боку вчительки та своєю зайнятістю. Із бесіди з матір'ю стало відомо, що дитина народилася вчасно, але затримувалась у психофізичному розвитку: сидіти почала у 8 місяців, ходити в 1,5 року, окремі слова з'явилися у 2 роки. Дитячий

садок хлопчик не відвідував, виховувався у селі в бабусі. До школи пішов не підготовлений: не знав літер, не володів навичками лічби. Протягом 1-го класу Вова навчився розпізнавати окремі літери, цифри, засвоїв лічбу в межах 5 з використанням наочного матеріалу. При психологічному обстеженні виявлено недостатність обсягу та переключуваності уваги. Працездатність рівномірно низька. Механічне запам'ятовування утруднене: 2, 2, 3, 4. Осмислювання та опосередкування не поліпшує результатів. Мислення конкретне. Для хлопчика посилене встановлення зв'язку та послідовності подій у серії з 2–3 картин. Вилучення й узагальнення робляться за конкретно-ситуативними та наочними ознаками. Розуміння прихованого смислу нісенітниць непосильне. IQ = 65 балів з рівномірно низьким рівнем досягнень. Дрібна моторика не розвинута, при виконанні графічних проб — малюнок на рівні головоного. Надання допомоги, додаткові інструкції суттєво не впливають на результати.

2. *Розробіть план корекції для наведеного випадку.*

У школі створено клас підвищеної педагогічної уваги. У ньому навчається 15 дітей. З них 5 із затримкою психічного розвитку, що є наслідком педагогічної та мікросоціальної занедбаності, 6 — із порушеннями пам'яті, уваги та виснажуваністю за гіперстенічним типом, 2 — із соматичними захворюваннями та гіпостенічною виснажуваністю, 2 — із затримкою розвитку мовлення. Адміністрація школи вимагає від психолога організації психологічної корекції у цьому класі.

1. Як організувати роботу?

2. Чи є доцільними заняття з усім класом разом?

3. Допомога якого фахівця була б бажаною?

3. *Розробіть план корекції для наведеного випадку.*

Вася А., 10 років. Звернулися мати і вчителька зі скаргою на низьку й нерівномірну успішність дитини. Із розмови з матір'ю стало відомо, що вагітність проходила із загрозою зриву, пологи були стрімкими, дитина народилася в асфіксії. Протягом першого року життя дитина перебувала на обліку в невропатолога, однак усі навички засвоювала своєчасно. Дитина відвідувала дитячий садок й успішно справлялася з програмою, до школи пішла підготовленою. Останнім часом Вася навчається в загальноосвітній школі й відвідує музичні заняття. Вдома він нерідко скаржиться на головний біль, важко засинає. У школі успішність нерівномірна: іноді "забуває" добре відомі йому речі, а іноді успішно справляється зі складним завданням. При пато-психологічному дослідженні хлопчик охоче йде на контакт, прагне досяг-

нень. Працездатність низька, виражена виснажуваність за гіпостенічним типом. Тип сенсомоторики повільний, утруднене формування динамічного стереотипу. Обсяг уваги — низька норма, переключання і розподілення недостатні. Механічне запам'ятовування — в межах норми, стереотипне відтворення недостатнє. Рівень інтелекту відповідає віковій нормі, порушень мислення не виявлено. При виконанні графічних проб спостерігаються недостатність точної координатності рухів, упускання окремих деталей зображення, порушення пропорцій фігур. Самооцінка адекватна. Відзначається виражена шкільна тривожність. Рівень домагань дещо занижений, але реакція на успіх і невдачу адекватна.

4. Розробіть план корекції для наведеного випадку.

Оля П., 8 років. Звернулася вчителька зі скаргою на неуспішність та порушення поведінки на уроках. Дівчинка важко засвоює навички читання, писання, лічби, на уроках іноді підводиться з-за парти, вигукує, б'ється на перервах з дітьми. Із бесіди з матір'ю вдалося з'ясувати, що дівчинка народилася, зростала й розвивалася нормально до 5 років. У 5-річному віці перенесла важку форму кору з явищами менінгіту. Після цього стала дратівливою, рухово розгальмованою. Перед вступом до школи Оля впала з гойдалки й декілька днів провела в лікарні зі струсом мозку. Тепер дівчинка з труднощами готує домашні завдання, негативно ставиться до них, непосидюча. Під час патопсихологічного дослідження виявлена виснажуваність за гіпостенічним типом. Обсяг і довільна концентрація уваги недостатні. Механічне запам'ятовування утруднене, осмислювання, асоціативне запам'ятовування значно кращі. Інтелект — нижня межа вікової норми. При дослідженні функцій мислення зафіксовано окремі порушення у “вилученнях” і “класифікації”, що ґрунтуються на конкретних наочних ознаках. При звертанні уваги на помилки можлива самостійна корекція. Емоції лабільні. Самооцінка дещо завищена, але є точне уявлення про ставлення до себе з боку оточення. Нейропсихологічне дослідження показало, що зоровий і слуховий гнозис не порушені, сомато-сенсорний гнозис — з окремими помилками. Розв'язання конструктивних завдань — у повільному темпі. Фонематичний слух без порушень. Імпресивне мовлення порушене, особливо розуміння складних лексико-граматичних конструкцій. Слухова пам'ять недостатня. Таким чином, виявлено локальні ураження кори головного мозку, переважно тім'яних відділів.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для дитини 5 років з метою поліпшення уваги.
2. Корекційна програма для дитини 3 років із затримкою у розвитку мовлення з метою розвитку мислення.
3. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку механічної пам'яті.
4. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку довільної уваги.
5. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку регуляції агресивної поведінки.

Література [4; 23; 29; 30]

Тема 6. Психологічна корекція емоційних розладів

Визначення поняття “емоційного розладу”. Агресія та страхи здорових дітей. Постстресові розлади. Необхідність відреагування та усвідомлення емоційних станів. Використання принципів аналітичної психотерапії у роботі з постстресовими розладами. Повтор, опис дій, відображення почуттів та переказ у ході ігрової психокорекції з дітьми.

Пісочна психотерапія. Її теоретичні засади та методи проведення. Обладнання для піскової терапії. Поведінка психолога під час сеансу. Ознаки успішності психокорекції. Аналіз та інтерпретація того, що відбувається в ході гри. Ознаки завершення психокорекції емоційних розладів.

Мета. Надати інформацію про причини та методи корекції емоційних розладів у дітей.

Методичні вказівки.

У сім'ях, обтяжених алкоголізмом, наркозалежністю або з кримінального мікросередовища, діти стають жертвами всіх видів насильства та обмежень.

До яких же наслідків можуть призвести регулярні ситуації насильства в дітей цього віку?

1. *Розлади мови.* В дитини (особливо в період активного розвитку мови, у 2,5–3,5 роки) може з'явитися невротичне заїкання, що потім потребуватиме спеціальної логопедичної корекції. Ще тяжчим проявом є аутизм. При цьому захворюванні дитина раптово перестає розмовляти або зовсім, або з кимсь з оточення. Цей стан може трива-

ти роками, порушуючи процес навчання та спілкування. Особливий ризик його виникнення створюють ситуації фізичного насильства, спрямовані на саму дитину або її рідних, що супроводжуються погрозами типу: “Як кому скажеш – вб'ю!”

2. *Розлади емоційного стану.* Тривожність, страхи є неодмінним наслідком ситуації насильства. У дошкільників вони можуть перетворюватися на страхи перед казковими істотами або невизначене почуття тривоги. Депресивний емоційний стан, що характеризується плачем, уповільненням психічних процесів, скаргами на малозрозумілий біль, також може виникнути під впливом цих ситуацій.

3. *Розлади сну.* Одним з типових проявів реакції дитини на насильство та обмеження є порушення сну. Вони проявляються у вигляді нічних жаків із пробудженням, нічного енурезу, ходіння уві сні. При всіх видах цих розладів дитина потребує консультації в лікаря-невропатолога та створення безпечної ситуації сімейного розвитку.

Таким чином, різні види насильства та обмежень, які спрямовані на дітей дошкільного віку, можуть бути небезпечними для їх психічного та фізичного розвитку, і дорослі мають запобігти виникненню травмуючих ситуацій. Коли дитина йде до школи, вона стикається із збільшенням ризику насильства.

По-перше, вона стикається з колективом класу, в якому необхідно проявити та відстояти власний статус. Бійки серед хлопців молодшого шкільного віку триватимуть доти, доки вони не виявлять, хто за кого сильніший та хто кому має підкорятися.

По-друге, дитина може стати об'єктом погроз, вимог грошей тощо з боку учнів середніх класів і почуватися досить безпорадно перед ними.

По-третє, батьки, що стурбовані успіхами у навчанні, також посилюють свій тиск на дитину цього віку, знайомими їм засобами вимагаючи ретельного виконання шкільних завдань.

Звичайно, що не кожна дитина потрапляє у всі ці несприятливі умови, але щось одне або більше може спричинити погіршення психічного стану учня.

Конфлікти та бійки з однолітками найбільш небезпечні для дітей, що не мали досвіду перебування у дитячому садочку. Вони не мають достатніх навичок спілкування, не вміють розрахувати власну силу та силу своїх однолітків, і тому їх поведінка значно відхиляється від прийнятої у дитячому середовищі норми.

Словникова робота. Насильство. Постстресовий розлад. Відреагування.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Чому у дітей виникають емоційні розлади?
2. Які види насильства та обмежень вам відомі?
3. Перелічіть методи психологічної корекції емоційних розладів.
4. За яких умов використовуються тілесно-орієнтовані вправи?
5. Чому використовуються методи ігрової та пісочної терапії?

Творчі завдання

1. *Розробіть план корекційних заходів для наведеного випадку.*

Вася Л., 6 років. До психолога звернулася мати хлопчика з проханням коригувально-консультативної допомоги. Вася народився, ріс та розвивався нормально; ходити та розмовляти почав своєчасно. Два тижні тому Васі довелося бути свідком жакливої сцени – сп'янілий батько трошив меблі, бив матір, голосно лаявся. Батько алкоголік, ситуація була одиничною. Мати суворо наказала дитині забути про цей випадок і нікому про це не розповідати. Однак у дитини з'явився страх темряви, самотності, страшного дядька. В присутності батька та матері дитина мовчить, поводить себе скуто. Під час психологічного обстеження хлопчик входить у контакт поступово, але потім охоче грає, вправляється з усіма завданнями. Порушень психічних процесів не виявлено. Інтелект у межах вікової норми. Самооцінка адекватна. Дитина не впевнена в позитивному до неї ставленні з боку батьків. При виконанні проєктивних методик спостерігаються висока тривожність, фрустрованість.

2. *Розробіть план корекційних заходів для наведеного випадку.*

Тимко, 13 років. Звернулася мама зі скаргою на недостатню активність сина, його відлюдкуватість, відмінність від більш активних і “ділових” ровесників. Сім'я повна. Хлопець ріс і розвивався нормально, до школи пішов своєчасно. З навчанням справляється, але віддає перевагу деяким вчителям. Від стосунків з учителем залежить інтерес до предмета. З однокласниками дружить мало. Є один друг у дворі. Хлопець погано переносить розлуки з домівкою, сім'єю, поїздки до оздоровчого табору тощо.

При психологічному дослідженні виявлено незначну виснаженість за гіпостенічним типом. Інших порушень психічних процесів не виявлено. Інтелект – у межах норми. Самооцінка адекватна, залежить від думки оточення. При описуванні картин ТАТ – дуже висока чутливість до емоцій, міжособистісних стосунків персонажів. Вира-

жена прихильність до матері, старшої сестри. За методикою ПДО — високий рівень сенситивності, низька конформність, переважання фемінності над маскуліністю.

3. Розробіть план корекційних заходів для наведеного випадку.

Катя М., 14 років. Дівчинка звернулася до психолога самостійно зі скаргою на труднощі спілкування з подругами й хлопцем. Із бесіди з дівчинкою з'ясувалося, що в неї часто (іноді кілька разів на день) змінюється настрій. Вона часто плаче, ображається у відповідь на будь-які зміни в тоні подруги, на нерегулярні телефонні дзвінки хлопця. Ці коливання настрою продовжуються і вдома, залежно від стосунків з батьками та молодшим братом, прослуханої музики, переглянутої телепрограми тощо. Успішність у школі добра, але нерівна, оскільки виконання завдань залежить від настрою.

При патопсихологічному обстеженні зафіксовано незначну виснажуваність психічних процесів за гіпостенічним типом. Увага дещо нестійка. Механічне й смислове запам'ятовування успішне. Інтелект і мислення — в межах норми. Самооцінка адекватна, диференційована, з чіткими уявленнями про думку оточення. При дослідженні за ПДО виявлено високий рівень лабільності, переважання рівня сенситивності над МДЧ, високий рівень фемінності.

4. Розробіть план корекційних заходів для наведеного випадку.

Славко Р., 16 років. Звернувся до психологічної консультації з ініціативи логопеда. Підліток страждає на неврозоподібне заїкання в поєднанні зі страхом мовлення. Мовлення значно погіршується в стресових ситуаціях: під час відповіді на уроці, розмови з мало-знайомими людьми. Вдома та на логопедичних заняттях мовлення поліпшується. При патопсихологічному обстеженні виявляється виснажуваність за гіперстенічним типом. Обсяг і концентрація уваги дещо недостатні, переключуваність — у межах норми. Механічне й смислове запам'ятовування успішне. Мислення логічне, послідовне. Інтелект — висока норма. Самооцінка знижена, рівень вимог високий, нестійкий. Обстеження за ПДО показало сенситивно-психастенічний тип акцентуації. Обстежуваний відзначає наявність страху мовлення, важливість для нього думки всіх, хто його оточує, про те, чи добре він говорить. Ще до початку спілкування Славко уявляє собі, що люди, які його оточують, негативно оцінюють його мовлення та особистість у цілому.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для молодшого школяра з метою розвитку самооцінки.
2. Корекційна програма для дошкільника з фобічними реакціями.
3. Корекційна програма для дитини, що пережила насильство.
4. Корекційна програма для “дітей вулиці”.
5. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку самостійності.
6. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку асертивності.

Література [27; 28; 33; 40]

Тема 7. Психологічна корекція порушень соціально-психологічної адаптації

Психокорекція осіб у ситуації довготривалого безробіття. Проблема зловживання алкоголем. Метод терапевтичної інтервенції. Проблеми наркотичної залежності. Співузалежені члени родини та необхідність у корекції співузалежених. Телефонна психокорекція співузалежених. Порушення професійної адаптації, корекційні та профілактичні програми з професійної адаптації на підприємствах.

Мета. Сприяти створенню авторських програм корекції порушень соціальної адаптації.

Методичні вказівки. Корекційна програма, спрямована на активізацію зусиль безробітних у пошуку роботи, складається з декількох кроків:

- Визначення потреби та усвідомлена згода безробітного щодо корекції.
- Визначення базової проблеми, що перешкоджає успішній трудовій діяльності.
- Обговорення мети корекційної програми.
- Розробка індивідуальної або групової корекційної програми.
- Впровадження програми.
- Перевірка успішності.

Визначення потреби та усвідомлена згода безробітного щодо корекції є невіддільною частиною надання допомоги, бо якщо безробітний задоволений своїм становищем, то спроби змінити його поведінку або переконань будуть даремні!

Визначення базової проблеми, що перешкоджає успішній трудовій діяльності. На цьому етапі психолог має визначитися, з чим саме пов'язана соціальна дезадаптація безробітного:

- Відсутністю професійного вибору.
- Нереалістичним професійним вибором.
- Втратою попередньої професії.
- Порушеннями професійної адаптації.
- Проблемами на самому ринку праці.

Обговорення мети корекційної програми тісно пов'язане з дослідженням професійних можливостей безробітного. Це дослідження передбачає такі кроки:

- Інформація щодо трудового досвіду (всі види праці, якими займалася людина протягом життя).
- Всі види навчання, підвищення кваліфікації, курсів.
- Інформація про хобі та уподобання людини.
- Інформація про стан здоров'я безробітного.
- Інформація про його матеріальне становище.
- Результати психологічного тестування.

Внаслідок цієї роботи психолог з клієнтом мають створити індивідуальну корекційну програму, яка може включати як соціальні заходи (перенавчання, працевлаштування на дотаційне робоче місце, тимчасові громадські роботи, допомога у відкритті власного бізнесу), так і психологічні (тренування техніки пошуку роботи, підвищення самооцінки, корекція тривожно-депресивних станів).

Словникова робота. Безробіття. Соціальна дезадаптація. Узалежена поведінка. Профілактика.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягають причини соціальної дезадаптації дорослих?
2. Які реакції виникають на втрату роботи?
3. Що призводить до утруднення у працевлаштуванні?
4. Чому потрібні програми адаптації працівників?
5. Які методи психологічної корекції використовуються у роботі з дорослими?

Творчі завдання

1. Розробіть власну програму психологічної корекції для безробітних, що перебувають на обліку більше двох років.

2. Розробіть власну програму психологічної корекції для безробітних, які щойно втратили роботу.

3. Розробіть власну програму психологічної корекції для безробітних, що потребують перенавчання.

4. Яку програму адаптації персоналу ви вважали б доцільною у вашій установі?

Визначтеся, які саме ознаки залежної поведінки зустрічалися у підлітків, чиї батьки скаржаться на інтернет-залежність.

2. Розробіть корекційну програму для підлітка, який щойно вийшов з-під впливу тоталітарної секти.

3. Поспостерігайте за родиною, обтяженою алкоголізмом, і визначте, хто з них потребує психологічної корекції.

4. У чому полягають проблеми підлітка та консультація якого спеціаліста йому потрібна?

Сергій Л., 15 років. До психолога за консультацією звернулася мати хлопця в зв'язку з порушенням поведінки. Він здебільшого не ночує вдома, а якщо й залишається, то зовсім мало спить (3–4 години на добу), школу не відвідує. З дому почали зникати гроші, речі. Вдома грубіянить, виганяє всіх зі своєї кімнати. Останнім часом мати помічає, що син сильно схуд, хоч і їсть більше, ніж звичайно. Дедалі частіше з'являється додому в збудженому стані, швидко рухається, говорить. Кілька разів заявляв матері: “Я вмію поглядом пересувати предмети, зупиняти машини”. До останнього року хлопець регулярно відвідував школу, вчився на “4” і “5”, швидко стомлювався, скаржився на головні болі. Друзів було мало. Рік тому сім'я переїхала в інший район і в Сергія з'явилися нові друзі, з якими він не знайомить батьків.

При психологічному обстеженні виражена виснажуваність за гіперстенічним типом. Механічне запам'ятовування утруднене. Порушень мислення не виявлено. Рівень домагань високий, нестійкий. При дослідженні за ПДО — лабільно-сенситивний тип акцентуації.

При описуванні картин ТАТ — проекції переживань, пов'язаних із наркоживанням. У мові використовуються специфічні слова й вислови. При огляді виявлено сліди уколів по ходу вен. Із бесіди стало відомо про факти вживання ефедрину.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку навичок спілкування.

2. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку поведінки в конфлікті.
3. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку мотивації здорового способу життя.
4. Корекційна програма для підлітків з метою розвитку мотивації відповідальної статевої поведінки.
5. Корекційна програма для дорослих з метою розвитку навичок лідерства.
6. Корекційна програма для дорослих з метою тренування стратегії пошуку роботи.
7. Корекційна програма для дорослих з метою мотивації зайняття власною справою.
8. Корекційна програма для дорослих з метою тренування навичок самопрезентації.

Література [8; 9; 15; 21; 26]

Тема 8. Індивідуальна та групова психологічна корекція

Специфіка індивідуальної психокорекції. Показання для індивідуальної чи групової корекції. Робота у корекційній групі. Комплектування груп. Групова динаміка. Фази розвитку групи. Керівництво корекційною групою. Т-групи. Групи зустрічей. Гештальт-групи. Групи вминь. Тілесно-орієнтовані групи. Групова дискусія та варіанти її організації.

Мета. Сприяти засвоєнню та свідомому вибору групових та індивідуальних форм корекції.

Методичні вказівки. Проведення групових психокоригуючих занять може бути успішним при таких станах:

- страхам;
- заїканні;
- високій агресивності;
- порушеннях спілкування;
- неадекватній самооцінці та соціальній дезадаптації;
- епізодичному нарковживанні.

Протипоказання для групової психокоригуючої роботи:

- наявність психічних розладів (марення, галюцинації, недоумство);
- виражена рухова розгальмованість;

- проблеми інтимно-особистісного характеру (сексуальні порушення, пережиті психотравми тощо);
- виражена шизоїдна психопатія;
- наркоманія I–II стадії;
- активне небажання підлітка працювати в групі.

Нагадаємо, що при деяких станах індивідуальна робота виявляється значно ефективнішою, ніж групова. До цих станів належать: нервова анорексія, нав'язливі стани, ритуали, важкі форми раннього дитячого аутизму та ін.

При проведенні групової психокоригуючої роботи з дітьми та підлітками бажано дотримуватися таких принципів відбору до групи:

- 1) відносна однорідність групи за віком (різниця не більша за три роки);
- 2) максимальна різномірність за акцентуаціями;
- 3) у дошкільнят та молодших школярів можливе функціонування групи хлопчиків та дівчаток разом; у підлітків краще окремо;
- 4) залежно від характеру групи її чисельність може бути різною, але оптимальна – 5–10 осіб;
- 5) вельми бажана закритість групи (ті ж самі учасники працюють на всіх заняттях), але можливі й відкриті групи (зі зміною учасників).

При деяких формах роботи велике значення має те, наскільки добре учасники групи знайомі один з одним до початку занять, але це рідко залежить від бажання психолога: в групових заняттях можуть брати участь учні певного класу, школи, сформована делінквентна компанія, пацієнти відділення лікарні тощо. Тільки в деяких випадках, при роботі в консультативних службах, удається досягти анонімності учасників групи. Перед початком роботи в групі обов'язковими є проведення ретельного патопсихологічного обстеження дітей, консультації з лікарем, що лікує цю дитину, згода самої дитини та її батьків на таку форму роботи.

Словникова робота. Тренінг, група, програма, сценарій, опір групи, групові норми, групові цінності, санкції.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які тестові методи використовуються з метою оцінки ефективності тренінгу?
2. За яких умов доцільне використання методу спостереження?
3. Як впливає тематика тренінгу на метод оцінки ефективності?

4. Чому критерії оцінки з боку замовника треба обговорити до початку тренінгу?

Творчі завдання

1. Створіть програму перевірки ефективності вашого власного тренінгу.
2. Створіть зручну для вас таблицю спостереження.
3. Підберіть тести для дослідження того психічного явища, на яке спрямований ваш тренінг.
4. Розробіть власну групову корекційну програму, придатну для ваших умов професійної діяльності.

Теми рефератів

1. Корекційна програма для дорослих з метою розвитку впевненості у собі.
2. Корекційна програма для дорослих з метою протистояння маніпуляції.
3. Корекційна програма для дорослих з метою тренування навичок цілеспрямованої поведінки

Література [19; 20; 32; 39; 40]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога* / Под ред. И. В. Дубровиной. – М., 1988.
2. *Лендрет Л. Г.* Игровая терапия: искусство отношений. – М., 1994.
3. *Осипова А. А.* Общая психокоррекция. – М., 2000.
4. *Хрестоматия* по гуманистической психотерапии. – М., 1995.

Додаткова

5. *Аникеева Н. Т.* Воспитание игрой. – М., 1987.
6. *Адлер А.* Практика и теория индивидуальной психологии. – М., 1995 г.
7. *Барц Э.* Игра в глубокое: введение в юнгианскую психодраму. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1998.
8. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. – М.: Прогресс, 1988. – 399 с.

9. *Блезер., Хайм Э., Рингер Х., Томман М.* Проблемно-ориентированная психотерапия. Интегративный подход: Пер. с нем. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1998.
10. *Братусь Б. С.* Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988. – 300 с.
11. *Бондаренко А. Ф.* Введение в практическую психологию. – К., 1997.
12. *Вайс Дж.* Как работает психотерапия. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1998.
13. *Гинчер С. и А.* Гештальттерапия контакта. – СПб.: Спец. литература, 1999.
14. *Зиннер Дж.* В поисках хорошей формы: Гештальттерапия с супружескими парами и семьями. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2000. – 320 с.
15. *Киппер Д.* Клинические ролевые игры и психодрама. – М., 1993.
16. *Польстер И., Польстер М.* Интегрированная гештальттерапия. Контуры теории и практики: Пер. с англ. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997. – 259 с.
17. *Роджерс К.* Клиентоцентрированная терапия: Пер. с англ. – М.: Рефо-бук; К.: Ваклер, 1997. – 320 с.
18. *Рудестам К.* Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. – М., 1990.
19. *Санников А. Л., Малкова О. В.* Социально-психологические проблемы безработных и основные направления их коррекции / Вестн. психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. – 1999. – № 2.
20. *Эриксон М., Росси Э.* Человек из Февраля – М.: Независимая фирма “Класс”, 1995.
21. *Скиннер Р., Клииз Д.* Семья и как в ней уцелеть. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1995.
22. *Алман Б., Ламбру П.* Самогипноз: Руководство по изменению себя. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1995.
23. *О’Брайен Б.* Необыкновенное путешествие в безумие и обратно: Операторы и Вещи. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1996.
24. *Хофф Р.* Я вижу вас голыми: Как подготовиться к презентации и с блеском ее провести. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2005.
25. *Миллс Дж., Кроули Р.* Терапевтические метафоры для детей и “внутреннего ребенка”. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1996.

26. *Бретт Д.* “Жила-была девочка, похожая на тебя...”. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2006.
27. *Саймон Р.* Один к одному: Беседы с создателями семейной терапии. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1996.
28. *Витакер К., Бамберри В. М.* Танцы с семьей. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997.
29. *Тобиас Л.* Психологическое консультирование и менеджмент: Взгляд клинициста. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2003.
30. *Холмс П. и Карп М.* (редакция). Психодрама: Вдохновение и техника. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997.
31. *Оклендер В.* Окна в мир ребенка: Руководство по детской психотерапии. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2001.
32. *Ялом И.* Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997.
33. *Гулдинг Р., Гулдинг М.* Психотерапия нового решения. Теория и практика. Трансактный анализ. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997.
34. *Соколов Д.* Сказки и сказкотерапия. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1997.
35. *Тайсон Ф., Тайсон Р.* Психоаналитические теории развития. – Екатеринбург: Деловая книга, 1998. – 526 с.
36. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. – М.: Наука, 1990. – 376 с.
37. *Черепанова И. Ю.* Дом колдуньи. Язык творческого бессознательного. – М.: “КСП”, 1996. – 384 с.
38. *Чистякова М. И.* Психогимнастика. – М., 1990.
39. *Шатино Ф.* Психотерапия эмоциональных травм с помощью движений глаз: основные принципы, протоколы и процедуры / Пер. с англ. А. С. Ригина. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1998. – 496 с.
40. *Юнг К. Г.* Тэвистокские лекции. Аналитическая психология: ее теория и практика. – Киев: Синто, 1995. – 228 с.
41. *Юр’єва Л. М.* Кризові стани: Монографія. – Дніпропетровськ: Арт-Прес, 1998. – 164 с.
42. *Яценко А. И.* Целеполагание и идеалы. – К.: Наук. думка, 1977. – 276 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Сучасні методи психологічної корекції”	3
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Сучасні методи психологічної корекції”	4
Список літератури	26

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
 Редактор *М. В. Дроздецька*
 Комп’ютерне верстання *А. П. Нечиторук*

Зам. № ВКЦ–4035

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
 Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк. арк. 1,68. Обл.-вид. арк. 1,26. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
 03039 Київ–39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП “Видавничий дім “Персонал”
 03039 Київ–39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
 суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.